

Latinske pjesme Frane Mužića iz rukopisa ‘*Varia Dalmatica*’ (ZKZD, sign. 25290, ms. 617)

UVOD

1.

Trogirski rukopisni zbornik, koji je naknadno dobio naziv *Varia Dalmatica*, nalazi se u zadarskoj Znanstvenoj knjižnici (sign. 25290, ms. 617), a sadrži pjesničke sastavke pretežno hrvatskih humanista nastale u razdoblju od kraja 15. do početka 17. stoljeća. Osim Trogirana, kojih je najveći broj među autorima oko 250 pjesama, u zborniku su zastupljeni i pjesnici iz drugih gradova poput Splita, Šibenika, Zadra, Kotora i Dubrovnika. Susrećemo se tu s već etabliranim pjesnicima čija su nam djela poznata, zatim s onima čije tekstove tek ovdje upoznajemo, dok je dio pjesničkih imena do otkrića ovoga rukopisa bio nepoznat i njih tek valja proučiti i utvrditi im identitet. Značajan je broj uradaka anonimani i to su u većini slučajeva kratke pjesme od jednog ili dva stiha. U zborniku se nalazi i šest pjesama Frane Mužića; sve su one napisane u heksametru te ukupno broje stotinu trinaest stihova.

Prema tvrdnjama Giuseppea Prage glavni je dio teksta zbornika prepisao Petar Lucić, dok je njegov sin Ivan samo dovršio očev posao. Rukopis je potom u razdoblju od preko trista godina promijenio više vlasnika da bi 1936. konačno završio u Zadru, gdje je još neko vrijeme ostao u sjeni općega naslova *Varia dalmatica*. Detaljan opis zbornika te iscrpan prikaz njegova sadržaja načinio je Nikica Kolumbić i time postavio temelje za daljnja istraživanja.¹

¹ Nikica Kolumbić, “Rukopisni trogirski zbornik latinskih pjesama nastalih od kraja XV do početka XVII stoljeća”, *Mogućnosti*, 10-11, Split, 1980., 1089-1106.

2.

O Šibenčaninu Frani Mužiću (Franciscus Musaeus, Museo, Musich) sačuvan je, nažalost, tek oskudan broj podataka. Arhivski nam izvori tu gotovo nimalo ne pomažu (jedan podatak iz *Liber baptizatorum* kaže da je dvaput bio kršteni kum²), kao uostalom ni njegove pjesme, s obzirom na to da ne daju nikakvih autobiografskih naznaka osim što upućuju na to da je autor na stanovit način bio povezan s naslovljenicima. Ipak, čini se da s priličnom sigurnošću možemo utvrditi vrijeme pjesnikove smrti. U svojoj oporuci, naime, od 24. svibnja 1599., ostavlja Mužić svoje književne radove bratu Stjepanu i sinovcu Nikoli Bučiću, s molbom da ih objelodane.³ Nije poznato o čemu je pisao jer su te pjesme izgubljene. Pod njegovim je imenom sačuvano tek ovih šest pjesama iz trogirskoga zbornika.

Valja otkloniti i jednu nedoumicu kad je o Mužićevoj poeziji riječ. U svome radu o trogirskome zborniku, naime, Nikica Kolumbić za Mužića kaže kako su “nedavno pronađene njegove latinske pjesme” i upućuje pritom na *Enciklopediju Jugoslavije* (4, 291), gdje takav podatak zaista postoji. Kolumbić je tu očito mislio na neke druge pjesme, pored ovih iz zbornika, jer inače ne bi to posebno bio napominjao. Rečeno je, međutim, maločas da je Mužić stvarno napisao još pjesama, ali da su one izgubljene. I zaista, ne postoji podatak da bi te pjesme bile pronađene. Stoga se kao objašnjenje za ovu zbrku nameće zaključak kako se u *Enciklopediji* mislilo upravo na ove pjesme iz trogirskoga zbornika, dok je Kolumbić shvatio da se tu radi o drugim pjesmama koje su bile i, čini se, ostale izgubljene.

3.

Vrijeme književnoga djelovanja Frane Mužića poklapa se s jednim kraćim radobljem hrvatskoga humanizma koje se, zbog svojih lako prepoznatljivih smjernica po pitanju forme, motivacije i tematike, u književnopovijesnim prikazima nekih autora⁴ javlja kao kronološki zasebna cjelina i žanrovski zaokružen sklop. Krajem šesnaestoga stoljeća, naime, u atmosferi slabljenja renesansnih tendencija i reafirmacije vjerskih tokova, i hrvatski latinisti nastoje u svojim djelima odraziti duh novoga vremena. Pritom su, istina, dominantne teme teološko-filozofske, zatim historijske, filološke i prirodosnastvene, realizirane dakako u prozi, no i u to vrijeme ima humanista koji pišu pjesme. S time u svezi valja promatrati i Mužićevo djelo koje, premda po opsegu skromno, ipak u nekim aspektima uspijeva pratiti tadašnje književne tendencije.

² Milivoj Zenić, *U pohvalu od grada Šibenika*, Šibenik, 2002., 89.

³ Krsto Stošić, *Galerija uglednih Šibenčana*, Šibenik, 1936., 62.

⁴ Usp. Rafo Bogišić, “Hrvatski latinisti 16. stoljeća”, *Mogućnosti*, 3-4, Split, 1992., 173-196.

Za latinsko je pjesništvo toga vremena značajan procvat pjesničke poslanice i napose panegirika, dok osjetno gubi na snazi ona vrsta poezije koja u svojem umjetničkom izričaju, kao iskaz pjesničkoga doživljaja i nadahnuća, biva sama sebi svrhom. U tom se smislu može reći kako je za pjesništvo zlatno doba humanizma prošlo. Ni Mužićeve pjesme ne odstupaju od trenda i čvrsto stoje u okvirima takvoga prigodničarskog pjesništva. Pritom se ne možemo oteti dojmu kako se tu prvenstveno radi o dobro uvježbanoj zanatskoj vještini, a puno manje o pjesničkome umijeću. Ta sasvim je bjelodano da se panegirik razvio kao rezultat klijentskih obveza pjesnika spram svojih moćnih pokrovitelja, a ne iz nekih dubokih pjesničkih motiva koji bi mogli uroditi kakvim velikim umjetničkim djelom.

Koliko nam god, međutim, to *zanatsko* upadalo u oči zato što da se ne uklapa u sliku poezije kako ju danas doživljavamo, valja nam ga prihvatiti kao izraz književnih postulata toga vremena. Ono nam, uostalom, dosta govori i o snažnoj školskoj praksi koja je tadašnjim pjesnicima omogućila ne samo da suvereno ovladaju latinskim jezikom nego i da se pomno upoznaju s djelima kako antičkih tako i autora kasnijih epoha. Upravo su iz te lektire naši latinisti, svjesno ili nesvjesno, uzimali mnoge motive, metrička rješenja, a ponekad i čitave sintagme i dijelove rečenica za svoje stihove, u što ćemo se donekle moći uvjeriti i analizom Mužićevih pjesama.

TEKST

35r *I. De Hieronymi Veturii Traguriensis
nobilissimi atque optimi uiri obitu
Musaeus*

Si quis inextincta probitatis luce refulsit,
Fulsit Delmatica genitus de stirpe Vetus.
Iustitia prorsus nituit pietateque uera;
Floruit ingenio multaque excelluit arte;

35v Moribus egregiis uirtuteque claruit omni. 5
Plura quid enumerem? Superum rectore fauente
Christicola dignam uoluit deducere uitam,
Christicola digno meruit concedere fato.
Terrae igitur terrena quidem caelestia caelo
Reddidit et magni peruenit ad ora Tonantis. 10
Ergo caelicolis fruitur summumque parentem
Conspicit aeternum felix uicturus in aeuum.

35v *II. Musaei ad Veturios carmen*

Gentis et antiquae patriae decora alta Veturi,
Quam Mars, armorum sophiae, quam pulcher Apollo
Egregiis quondam titulis ad sidera uexit,
Quid maerere iuuat genitoris funera iussa
Imperio ac nutu supremi regis Olympi, 5
Qui sine fine suo moderatur cuncta tenore?
Parcite maereri lacrimis, iam parcite multum,
Solari debent nullo non tempore uestrum
Eximii mores et candida uita dolorem,
Excessusque patris tota laudabilis hora: 10
Praeterea clarum satis et memorabile nomen.
Exitus hic unus mortalia corpora certe
Semper habet, uerum lucis spes certa futurae

Corda tenet sacrae fidei coniuncta uigori,
 At diuinus amor uirtutem absoluit utramque 15
 Iure suo iactatque nouas in pectora flammās.
 Inflammata polos hominum praecordia scandunt
 Et Dominum immensi caeli speculantur et orbis.
 Quid plura? Ingentis, uerae quoque laudis honore
 Perbreue curriculum uitae natura rependit 20
 Naturam moderante Deo per saecula rerum.
 36r Vnanimis igitur maestās dimittite curas!
 Cedite numinibus studiisque incumbite uestris
 Nobilitate pari fulgoreque prorsus eodem:
 Nam pariter facunda uiros et bellica Pallas 25
 Aetheris excelsi radiantia tollit ad astra.
 Pergite tantarum uirtutum currere campos:
 Assiduos etenim comitatur gloria semper.
 Sic nitor aeternae laudis decorabit utrumque
 Perpetuoque dabit celebrandum protinus aeuo. 30

38r *III. Francisci Musaei de Petri Difnici
 uiri illustris obitu carmen*

Te quoque lanificae nobis rapuere sorores,
 Candide Petre, tuae decus indelebile gentis
 Illyrides Tuscaeque deae tua fata queruntur;
 Atque Latina gemit lacrimasque Minerua profundit.
 Quae tibi Nestoreos optabat iugiter annos, 5
 Patria grata tuum nomen celebrabit in aeuum.

46r *IV. De Ioannis Lascari nobilissimi
atque honoratissimi uiri optime de
Veneta Republica meriti obitu
Francisci Musaei Sicensis carmen*

Lascara gens merito latum memorata per orbem,
Historiis celebrata nouis, celebrata uetustis,
Caesareo splendore nitens ac stemmate pulchro;
Principibus bene fida suis et cognita laude,
Claruit ingeniis, armorum claruit arte. 5

Tali stirpe quidem genitus Demetrius ille,
Dux rectorque equitum, toto laudabilis aeuo,
Ardenti studio uigilanteque publica semper
46v Munera procurans, Byzanti excessit in urbe, 10
Nunc ubi perplacide patria in tellure quiescit.
At modo Ioannes ueterum sine more parentum
Respondens decori, rara probitate refulgens,
Ductor, clarus eques, nec non moderator equestris
Militiae ante diem nostra tumulatur in ora.
Sic superi uoluere polos et saecula regentes, 15
Sic disiuncta iacent summorum corpora fratrum,
Quos genus ac multi sociarant Martis honores:
Verum animae pariter diuina luce fruuntur.

53v *V. Ad singularem uirum Aloysium
Barbarum praetorem Traguriensem
Musaeus*

Barbara gens certe per totum floruit aeuum
Praestantum ingenio, sophia, numeroque uirorum,
Et bene de patria sede et ditione merentum,

Nomine qui clari semper memorantur in orbe
 Et perpulchra sui praebent exempla uigoris; 5
 Praeterea stimulos laudum mortalibus addunt.
 Nunc floret uirtute patrum magis, optime praetor,
 Rem Venetam uarie decorantum stemmate digno;
 Et decus antiquum confert cum laude recenti,
 Protinus aethereo genti aspirante fauore. 10
 Te quoque iure quidem tali laetatur alumno
 Auctoremque sui te comprobant illa nitoris.
 Quae digna ipse tibi merito praeconia fundam
 Acriter urgenti uestigia nota priorum?
 Spectata probitate micās, grauitateque polles, 15
 Consilioque uiges, recta ratione gubernas;
 Omnia iustitiaeque nouo fulgore coruscas,
 Nempe ferens aequam nullo non tempore lancem.
 Quis manifesta neget? Quis non fateatur et ornet?
 Tu, multa solidae pietatis luce refulgens, 20
 Perpetuo invigilas cunctis ex ordine rebus,
 Ad uerae spectant quae religionis honorem,
 54r Et columen patriae, terrarum sceptrum tenentis
 Ac pelagi, aeternoque caput tollentis Olympo.
 Caelicolum dono Veneta tu missus ab urbe, 25
 Regia corda gerens, semper moderamine iusto
 Hunc populum regis atque foues curaque paterna
 Haec pro parte leuas tristissima tempora rerum.
 Talia quis taceat? Superi quis ad aurea regni
 Sidera non tollat nullis peritura diebus? 30
 Mandantur praeclara quidem memori omnia saeclo.
 Sic ego non dubito fari te, candide rector,
 Ad patriae decus et regimen populi esse creatum.
 Cetera praetereo de te qui iugiter ipse
 Splendorem sine more tuum per plurima profers. 35
 Iam mihi, uaticino penitus feruente dolore,
 Fas est tale semel prorumpere carmen ad auras.

Barbare, barbaricae domitor feritatis et omnis
Saeuitiae et probri scelerumque acerrime uindex,
Ecce tibi, magno Dium genitore secundo, 40
Insignes tituli summa cum laude parantur,
Quae merito passim totis celebrabitur annis.
Ergo age maiore praetor memorande Camena,
Virtutum ire uiam diuino munere pergens,
Factorum egregio famam cumulado decore. 45

64r *VI. Musaeus*

Lucia gens tenuit primum, modo Lucia seruat,
Lucia me superum nutu per saecula seruet.

KOMENTAR

Napomena uz latinski tekst

Kao što to redovito biva u slučajevima kad nam piščev autograf nije dostupan, tako ni ovom prilikom ne možemo znati koliko je za određene pojave u rukopisu odgovoran sam autor, a koliko prepisivač. U takvoj situaciji nema stvarne potrebe da se pri uspostavi teksta ustraje u očuvanju nekih specifičnosti u pisanju pojedinih slova (npr. *ę* i *æ* za *ae*, ali *i* za *e*; *y* i *ÿ* za *i*; *ch* za *c*, itd.), niti da se tolerira nepostojanost u bilježenju udvojenih suglasnika, tim više što u tekstu ne postoji primjer gdje bi metrički zakoni bili povod takvom morfološkom prilagođavanju (izuzev na jednom mjestu *relligionis* (5, 22), no kod te je riječi pisanje geminate postalo općeprihvaćenom praksom, jer u protivnom riječ ne bi mogla *stati* u stih). Učinilo se zbog svega toga sasvim opravdanim urediti tekst u skladu s klasičnim načinom pisanja, a k tome je uvedeno reda u bilježenju interpunkcije i velikih slova.

Kratice

Anthol. Lat. - *Anthologia Latina*

Auson. - Ausonius

Avien. *Arat.* - Avienus, *Aratea*

Avit. *Carm. app.* - Avitus, *Carminum appendix*

Boeth. *Cons. Phil.* - Boethius, *Consolatio philosophiae*

[Cato] *Columb.* - [Cato], *Versus ex Columbano*

Claud. *Carm.* - Claudianus, *Carmina*

Coripp. *Iohann.* - Corippus, *Iohannis*

Panegy. Iust. - Corippus, *Panegyricus in laudem Iustini*

Cypr. Gal. *Num.* - Cyprianus Gallus, *Numeri*

Ies. N. - Cyprianus Gallus, *Iesu Naue*

Dam. *Epigr.* - Damasus, *Epigrammata*

Dracont. *Laud. dei.* - Dracontius, *De laudibus dei*

Rom. - Dracontius, *Romulea*

Ennod. *Carm.* - Ennodius, *Carmina*

Eug. Tol. *Carm. app.* - Eugenianus Toletanus, *Carminum appendix*

Germ. *Arat.* - Germanicus, *Aratea*

Hor. *Ep.* - Horatius, *Epistulae*

Hym. Christ. - *Hymni Christiani*

Iuenc. *Evang.* - Iuencus, *Evangeliorum libri*

Luc. - Lucanus

Lucr. - Lucretius

Manil. - Manilius

Mart. - Martialis

Mart. Cap. - Martianus Capella

Maxim. *El.* - Maximianus, *Elegiae*

Optat. *Carm.* - Optatianus Porfyrius, *Carmina*

Ov. *F.* - Ovidius, *Fasti*

Her. - Ovidius, *Heroides*

Met. - Ovidius, *Metamorphoses*

Pont. - Ovidius, *Epistulae ex Ponto*

Tr. - Ovidius, *Tristia*
P. Pell. *Euch.* - Paulinus Pellaeus, *Eucharisticos*
P. Petric. *V. Mart.* - Paulinus Petricordiae, *De vita Martini*
Paul. Nol. *Carm.* - Paulinus Nolanus, *Carmina*
Proba *Cen.* - Proba, *Cento*
Prop. - Propertius
Prosp. Aquit. *Epigr.* - Prosper Aquitanus, *Epigrammata*
Prud. *Peristeph.* - Prudentius, *Peristephanon*
 Symm. - Prudentius, *Contra Symmachum*
Rut. Nam. - Rutilius Namatianus
Sedul. *Carm. Pasch.* - Sedulius, *Carmen Paschale*
Sid. Ap. *Carm.* - Sidonius Apollinaris, *Carmina*
Sil. - Silius Italicus
Stat. *Theb.* - Statius, *Thebais*
Tert. *Marc.* - Tertulianus, *Carmen adversus Marcionem*
Tib. - Tibullus
Val. Fl. - Valerius Flaccus
Ven. Fort. *Carm.* - Venantius Fortunatus, *Carmina*
 Carm. app. - Venantius Fortunatus, *Carminum appendix*
 V. Mart. - Venantius Fortunatus, *Vita Martini*
 Sp. app. - Venantius Fortunatus, *Spuriorum appendix*
Verg. *Aen.* - Vergilius, *Aeneis*
 Georg. - Vergilius, *Georgica*

Pjesme

I.

Pohvalna pjesma posmrtno napisana u čast Jerolimu Vitturiju, potomku poznate trogirске plemićke obitelji. Jedan Geronimo Vitturi bio je 1567. operarij trogirске katedrale i vjerojatno je tu riječ o istoj osobi.⁵ Povjesničar Pavao Andreis, pišući o turskim pljačkaškim napadima na šire trogirsko područje krajem 1572. godine, u vrijeme Ciparskoga rata, ističe Jerolimove zasluge i rijetko viđenu hrabrost prilikom obrane Kaštel Sućurca, pošto su obližnja naselja već bila osvojena.⁶ O Jerolimovu značaju, hrabrosti i vrlini ne propušta ni Mužić u ovoj pjesmi prozboriti obasipljući ga nizom sladunjavih kvalifikacija i dobrih želja, potpuno u maniri ovakve vrste pohvalnoga pjesništva. Ostaje, nažalost, nepoznato na koji su točno način njih dvojica bili povezani. Zanimljivo je istaknuti kako je ovaj Jerolim za ženu imao Helenu, nećakinju Marka Marulića.

1 luce refulsit: izuzetno učestala klauzura u heksametru; prvi ju put nalazimo kod Vergilija: *restitit Aeneas claraque in luce refulsit*, Verg. *Aen.* 1, 588 (usp. Verg. *Aen.* 2, 590; Eug. Tol. *Carm. app.* 49, 15; Stat. *Theb.* 5, 267; *Anthol. Lat.* 1, 16, 50; *Anthol. Lat.* 1, 16, 77; *Anthol. Lat.* 1, 719, 60) **2** genitus de stirpe: *namque tibi nostra geniti de stirpe nepotes*. Val. Fl. 5, 500; (usp. Tert. *Marc.* 4, 45) **3** nituit pietateque: usp. *consurgit pietate nitens, tegit ardua culmen* Prud. *Symm.* 2, 251 **4** floruit ingenio: usp. *quam bene cum ingenio florebat pulchra iuuentus* *Anthol. Lat.* 2, 1403, 17 • excelluit: perfektna osnova inače se ne koristi **5** moribus egregiis: *moribus egregiis facias tibi nomen honestum*. [Cato] *Columb.* 1, 13 **6** plura quid enumerem: *plura quid enumerem? Christo parere potenti* Eug. Tol. *Carm. app.* 20, 34 • superum rectore fauente: za slične konstrukcije uz porabu istog glagolskog oblika usp. Tib. 10, 30; Ov. *Her.* 3, 88; Optat. *Carm.* 13, 6; Optat. *Carm.* 13, 11; Cypr. Gal. *Num.* 1, 526 **9-10** terrae igitur terrena quidem caelestia caelo reddidit: usp. *Ad summos animam caelos emisit opimam; / corpus humi mandans terrae terrena reliquit*. Avit. *Carm. app.* 11, 32-3 **11** magni... ad ora Tonantis: usp. *hac iter est superis ad magni tecta Tonantis* Ov. *Met.* 1, 170; usp. *expositaeque preces ante ora fuere Tonantis*, Ven. Fort. *V. Mart.* 4, 473 **12** aeternum felix uicturus in aeuum: usp. *perpetuo felix doctor victurus in aeuo*. P. Petric. *V. Mart.* 6, 28

⁵ KOLUMBIĆ, 1105.

⁶ Pavao Andreis, *Povijest grada Trogira I*, Split, 1977., 232.

II.

Smrt Jerolima Vitturija motiv je nastanku i ove pjesme. Naslovljenici su, po svojoj prilici, Jerolimovi sinovi Zuane i Nikola. Krasnosloveći o velikoj dobroti njihovoj te uopće o ugledu i plemićkome naslijeđu obitelji, tješi pjesnik Vitturije u trenutku očeve im smrti potičući ih da se okane tuge te ustraju u svome kreposnom životu. Vitturiji, inače, potječu iz Venecije, a prvi se predstavnik trogirske grane obitelji, Jakov Vitturi, doselio davne 1213. godine. Oženivši se trogirskom plemkinjom Dobrilom Cega, zasnovao je obitelj čiji su se potomci pohrvatili bračnim vezama s trogirskim familijama. Među brojnim se zaslugama Vitturija kroz stoljeća posebno ističe utemeljenje kaštela Vitturi iz kojega se kasnije razvilo mjesto Kaštel Lukšić. Obitelj Vitturi stopila se s obitelji Michieli kad se Katarina, unuka gore spomenutoga Jerolima, godine 1650. udala za bračkoga plemića Jerolima Michielija. Tada nastaje nova trogirski obitelj Michieli Vitturi.⁷

1 *decora alta: rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.* Verg. *Aen.* 1, 429; *auratasque trabes, ueterum decora alta parentum,* Verg. *Aen.* 2, 448 (usp. Sil. 3, 144; Sil. 6, 124; Stat. *Theb.* 5, 424; Rut. Nam. 1, 93) **2** *pulcher Apollo: taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,* Verg. *Aen.* 3, 119 (usp. Avien. *Arat.* 1, 622; Claud. *Carm.* 28, 25; *Anthol. Lat.* 1, 672, 7) **3** *egregiis... titulis:* usp. *egregios titulos pietatis habebis amore.* Optat. *Carm.* 18, 27 **5** *supremi regis Olympi:* ovakvi se i slični izrazi (poput *regnator Olympi, dominator Olympi, rector Olympi, possessor Olympi,* i sl.) izuzetno često pojavljuju, a pritom je oblik *Olympi* gotovo beziznimno zadnja riječ u stihu **6** *qui sine fine: qui sine fine manens miserandi ponere finem* P. Pell. *Euch.* 1, 444; (usp. Paul. Nol. *Carm.* 31, 446) **7** *parcite:* na početku stiha kod mnogih pjesnika **8** *nullo non tempore: descendisse Erebo? nullo non tempore abundans* Sil. 13. 759 **9** *eximii mores:* usp. *moribus eximiis, nobilitate probum.* *Anthol. Lat.* 2, 1409, 6 (usp. *Anthol. Lat.* 2, 1969, 2) • *candida vita:* usp. Ennod. *Carm.* 1, 1, 50; Ennod. *Carm.* 1, 4, 21; Ennod. *Carm.* 2, 34, 4 **11** *et memorabile nomen: Hippomene uicto magnum et memorabile nomen.* Ov. *Met.* 10, 608 (usp. Ven. Fort. *V. Mart.* 4, 231; Proba *Cen.* 1, 429) **12-13** *exitus hic unus... habet: uiximus, hic omnis exitus unus habet.* *Anthol. Lat.* 2, 995, 22 • *mortalia corpora:* usp. Ov. *Met.* 6, 88; Rut. Nam. 1, 413; Prosp. Aquit. *Epigr.* 10, 1 **13** *spes certa:* usp. Auson. 9, 1, 22; Sedul. *Carm. Pasch.* 1, 286; Ven. Fort. *V. Mart.* 4, 294 • *lucis futurae:* usp. Dam. *Epigr.* 70, 12; *Hym. Christ.* 124, 12 **14** *corda tenet: plus mihi proficiet, cum tua corda tenet.* Ven. Fort. *Carm. app.* 27, 6 • *sacrae fidei:* usp. *sacra Fides agitatque uirum fallacia*

⁷ Usp. Marina Novak, "Plemićka obitelj Michieli Vitturi u Kaštel Lukšiću", *Kaštelanski zbornik*, 6, Kaštela, 1999., 95-101.

corda. Sil. 13, 282 (usp. *Hym. Christ.* 102, 2) • *coniuncta uigori: personis distincta quidem, coniuncta uigore*, Ven. Fort. *Carm. app.* 2, 7 **16** *iure suo: na početku stiha* prvo Luc. 9, 560, kasnije redom kod kršćanskih pjesnika (Optat. *Carm.* 17, 4; Rut. Nam. 2, 2; Sedul. *Carm. Pasch.* 5, 427; Sid. Ap. *Carm.* 5, 334) • *pectora flammas: ausit, nec capiunt inclusas pectora flammas*. Ov. *Met.* 6, 466 (usp. *Ov. Met.* 12, 295; Sil. 11, 389; Ennod. *Carm.* 2, 103) **17** *polos... scandunt:: usp.* Dracont. *Rom.* 5, 325; *Anthol. Lat.* 1, 664, 8 • *hominum praecordia: quo mage cruda hominum praecordia perpolita nossent* Prud. *Peristeph.* 13, 19 **21** *dimittite curas: usp.* *Ille quidem poenas, curam hanc dimittite, soluit*. Ov. *Met.* 1, 209. (usp. Stat. *Theb.* 9, 101) **22** *studiisque incumbite: usp.* *litibus, incumbit studiis, animusque uicissim* Claud. *Carm.* 17, 65 **25** *Bellica Pallas: Bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem* Ov. *Met.* 5, 46 (usp. Stat. *Theb.* 8, 588) **27** *pergite: inače čest oblik za početak heksametra* • *currere campos: iam cibus herba placet, iam latis currere campis* Ov. *Met.* 2, 663 (usp. Coripp. *Iohann.* 2, 475; Coripp. *Iohann.* 4, 4, 471) **28** *comitatur gloria: Sed finem fidei comitatur gloria vitae*. Iuven. *Evang.* 2, 470 (usp. Ven. Fort. *Carm.* 6, 2, 69)

III.

Adresat ove postumno napisane pjesme, Petar Divnić, bio je hrvatski pjesnik i vojni zapovjednik. Rodio se oko 1520. u Šibeniku kao potomak zaslužne hrvatske plemićke obitelji porijeklom iz Skradina. Od godine 1542. Divnić se školovao u Rimu, gdje je bio članom bratovštine svetoga Jeronima. Sa ženom Katarinom imao je sedmero djece, među kojom i kćer Klaru, buduću ženu Petra i mater Ivana Lucića, slavnoga hrvatskog povjesničara. Godine 1552. krenuo je Divnić kao zapovjednik plaćenika u petnaestogodišnju borbu protiv Turaka u Ugarskoj, a za te mu je zasluge car Rudolf II. podijelio nasljedno ugarsko plemstvo. Smatra se da je umro 1599. Kao pjesnik iskazao se pjesmom *U pohvalu od grada Šibenika* (zajedno s talijanskim prijevodom objavio ju je Alberto Fortis u putopisnom djelu *Viaggio in Dalmazia*) te hrvatskim prepjevom pjesme svetoga Augustina *Himan od razmišljan'ja svega života Spasitelja našega Isukarsta, za izgnati zla pomišljen'ja* sačuvanim u *Vartlu* Petra Lucića, opsežnoj rukopisnoj pjesmarici s konca 16. stoljeća.⁸

1 *lanificae... sorores: si mihi lanificae ducunt non pulla sorores* Mart. 6, 58, 7 • *rapuere sorores: Theseides Theseusque duas rapuere sorores* Ov. *Her.* 4, 65; *arma Iouem contra Stygiae rapuere sorores* Stat. *Theb.* 10, 833 **2** *decus indelebile: Parce, precor, saeculi decus*

⁸ Usp. ZENIĆ, 90-92.

indelebile nostri, Ov. *Pont.* 2, 8, 25 **3** *fata queruntur: usp.* Ov. *Met.* 5, 298; Tib. 5, 51 **5**
Nestoreos... annos: Nestoreos superes annos et imperium. Anthol. Lat. 1, 767, 10

IV.

Iz samoga naslova ove Mužičeve pjesme doznajemo da je napisana povodom smrti Ioannisa Laskarisa, čovjeka prezaslužnog za mletačku republiku. U prvi se trenutak čini da se tu radi o onom poznatom Ioannisu Laskarisu, znanstveniku i diplomatu, koji je dio svojega života proveo u Veneciji. Tako, uostalom, rezonira i Kolumbić.⁹ Postoje, međutim, najmanje dva argumenta koji ruše takvu pretpostavku. Kao prvo, prilično je nevjerojatno da bi Mužić, koji inače pjeva o suvremenicima iz Šibenika i Trogira, posvetio pjesmu čovjeku koji je umro prije nego što se on sam i rodio. Kao drugo, sam tekst pjesme nedvojbeno ukazuje da je riječ o nekom prerano umrlom vojniku (zapovjedniku galije ili slično) pokopanu uz našu obalu, a ne o civilu koji je doživio devedesetu i bio pokopan u Rimu. Bilo kako bilo, zasigurno se rečeni vojnik pozivao na svoga poznatijeg imenjaka i rođaka pa u tom smislu nije na odmet ni za ovoga navesti nekoliko podataka. Ioannis Laskaris (Carigrad, 1445 – Rim, 1534) bijaše, dakle, istaknuti bizantski učenjak. Još kao dječak, u vrijeme pada Carigrada, pobjegao je sa svojom obitelji u inozemstvo. U Italiji je studirao filologiju i uspješno radio kao knjižničar firentinske knjižnice Lorenza Medicija. U bogatoj znanstvenoj i političkoj karijeri boravio je na dvoru Karla VIII. u Parizu, zatim u Veneciji kao veleposlanik Ljudevita XII, potom u Rimu u svojstvu ravnatelja grčke gimnazije i tiskare da bi godine 1518. na poziv Franje I. ponovno došao u Pariz radi utemeljenja kraljevske knjižnice. Pred sam kraj života odlazi još jednom u Rim, gdje i umire. Ioannis Laskaris napisao je mnoga djela, među kojima se posebno ističu *Komentari uz Sofokla* te *Antologija grčkih epigrama*. Inače, Mužić u ovoj pjesmi spominje i stanovitog Demetrija Laskarisa. To bi valjda bio onaj Demetrije koji se u vrijeme Manojla II. istakao kao vrstan vojskovođa i upravitelj Soluna, a pred smrt se zaredio za monaha i promijenio ime u Danijel. Umro je i pokopan u Carigradu, kao što i sam Mužić piše.¹⁰

1 *latum memorata per orbem: fertilitas terae latum vulgata per orbem* Ov. *Met.* 5, 481;
interdum, quam sunt numeris memorata per orbem. Manil. 2, 351 **2** *uetustas: iznimno*
učestalo oblik za kraj stiha **3** *splendore nitens: qui splendore nitens pulcher quasi Lucifer exis*
Ven. Fort. V. *Mart.* 4, 591 **4** *bene fida: somnia secreto non bene fida meo.* Maxim. *El.* 4, 32 **5**
claruit ingeniis, armorum claruit arte: usp. 1, 4 **6** *tali stirpe... genitus: usp.* 1, 2 **7** *Dux*

⁹ KOLUMBIĆ, 1095.

¹⁰ *Megálh] Ellhnik @] Egkuklopaideía XV*, Atena, 1931., s. v.

rectorque: *dux rectorque Nubae populi, iam fusus eidem* Sil. 7, 664 • toto laudabilis aeuo: usp. 2, 10 **8** ardenti studio: usp. *Confremuere omnes studiisque ardentibus ausum* Ov. *Met.* 1, 199 • vigilanteque: zbog metra se odlučuje za particip umjesto očekivanoga pridjeva *vigilanti* **10** nunc ubi: ovo je često rješenje za početak stiha, najviše kod Ovidija (Ov. *Met.* 11, 505; Ov. *F.* 2, 57; Ov. *Tr.* 2, 1, 35; Ov. *Tr.* 3, 12, 21), zatim Stacija (Stat. *Theb.* 4, 326; Stat. *Theb.* 10, 888), Propercija (Prop. 3, 11, 59) i Drakoncija (Dracont. *Laud. dei.* 3, 594) • tellure quiescit: usp. *et telum Baliare simul tellure quiescunt.* Sil. 7, 297 (usp. *Anthol. Lat.* 2, 1943, 6) **12** probitate refulgens: *prorsus sic media semper probitate refulgens*, P. Petric. *V. Mart.* 5, 365 **13** clarus eques: *et referes pili praemia clarus eques.* Mart. 6, 58, 10 • moderator equestris: usp. Ov. *Met.* 4, 245; Luc. 8, 199 **15** superi uoluere: *non habet et quicquid superi uoluere peractumst.* Ov. *Met.* 8, 620 (usp. Luc. 1, 419; Mart. Cap. 1, 21, 6) **17** Martis honores: *cristarum decus et damnarunt Martis honores.* Sil, 10, 399 **18** Verum animae: usp. Ov. *Met.* 15, 318; Lucr. 1, 402; Val. Fl. 3, 519; Val. Fl. 4, 577

V.

Naslovljenik ove najveće Mužičeve pjesme u rukopisu *Varia dalmatica* jest Alviz Barbaro za kojega se zna da je bio trogirski knez u razdoblju od 1586. do 1587. godine.¹¹ Iz same pjesme, nadalje, doznajemo o njegovu slavnom mletačkom podrijetlu te uspješnoj borbi protiv Turaka. Na sličan način kao u pjesmi upućenoj Vitturijima hvali pjesnik Barbarov rod i njega samoga kao najistaknutijeg člana zazivajući mu sjajnu i uspješnu budućnost. Stječe se dojam kako je pjesma napisana upravo u vrijeme Alvizove inauguracije na čelnu gradsku dužnost.

1 Barbara gens: usp. početak prethodne pjesme • aeuum: zanimljivo je kako Mužić ovu riječ čak pet puta stavlja na kraj stiha, usp. 1, 12; 2, 30; 5, 6; 4, 7 **2** numeroque uirorum: *Quid tibi de turba narrem numeroque uirorum?* Ov. *Her.* 16, 183; *Si iam diuitiis locus hic numeroque uirorum* Ov. *Her.* 17, 65 **6** stimulos... addunt: *urgentes addunt stimulos cunctasque pudoris* Luc. 1, 263 **7** floret uirtute: *hic floret uirtute, fide, grauitate, rigore.* Coripp. *Panegy. Iust.* 2, 247 **8** stemate digno: usp. 4, 3 **11** te quoque iure: *difficilem precibus te quoque iure meis;* Ov. *Pont.* 2, 2, 20 **12** auctoremque: izuzetno čest oblik kod pjesnika na otvaranju stiha • sui... nitoris: *Sit captiua sui nunc margarita nitoris* *Anthol. Lat.* 1, 390, 7 **13** digna... merito praeconia: usp. *digna damus, iuuenis, merita praeconia uitae* Luc. 4, 813 • praeconia

¹¹ KOLUMBIĆ, 1104.

fundam: usp. *per mare, per terras Christi praeconia fundens*, Ven. Fort. V. Mart. 3, 489 **15** probitate micans: usp. *qua probitate micans partes componis utrasque!* Ven. Fort. Carm. 11, 8, 5 **16** consilioque: i inače redovito na početku heksametra • ratione gubernas: *O qui perpetua mundum ratione gubernas*, Boeth. Cons. Phil. 3, 9, 1 **17** fulgore coruscas: gotovo ista sintagma u klauzuri, samo drugi oblik glagola *coruscare*, usp. Verg. Georg. 4, 98; P. Petric. V. Mart. 3, 82; Ven. Fort. Carm. 1, 5, 17 **18** nullo non tempore: usp. 2, 8 • tempore lancem: *Quam mihi mittebas Saturni tempore lancem*, Mart. 10, 29, 1 **20** luce refulgens: usp. 1, 1 **21** ex ordine rebus: *se tulit ad quietem positus ex ordine rebus*, Anthol. Lat. 2, 1988, 13 **26** corda gerens: *corda gerens (melior uulgi nam saepe uoluntas)*, Val. Fl. 4, 158; *corda gerens placido subnixus pectore fatur*: Cypr. Gal. Ies. N. 1, 426 • moderamine iusto: *ea qui regna regis moderamine iusto*, Proba Cen. praef. • 2; *quam uirtus armata potest moderamine iusto* Coripp. Iohann. 8, 7 **28** haec pro parte: *quod petis, omne feres tuaque haec pro parte uocato*, Ov. Met. 11, 287 • tempora rerum: česta kaluzura, prvi put kod Lukrecija: *sic uoluenda aetas commutat tempora rerum*. Lucr. 5, 1276 (usp. Ov. Tr. 1, 1, 37; Manil. 5, 30; Prosp. Aquit. Epigr. 35, 1; Ven. Fort. Sp. app. 1, 133) **30** sidera non: na početku stiha, usp. Luc. 8, 174; Germ. Arat. 1, 372 **31** omnia saeclo: usp. Verg. Buc. 4, 52; Anthol. Lat. 1, 719, 51 **32** sic ego non: početak stiha, usp. Ov. Tr. 1, 7, 19; Ov. Tr. 3, 3, 66; Prop. 3, 15, 1 **33** esse creatum: čak tri puta kod Lukrecija na kraju stiha (Lucr. 3, 884; Lucr. 4, 698; Lucr. 5, 180), te jednom u Latinskoj antologiji (Anthol. Lat. 2, 958, 3) **34** iugiter ipse: *si natalis abest, plus est quod iugiter ipse* Paul. Nol. Carm. 27, 22 **37** carmen ad auras: *aethereas Siren iterabile carmen ad auras*. Anthol. Lat. 1, 941, 21 **41** cum laude: usp. 5, 9 **43** ergo age: izraz tipičan za početak stiha • maiore... memorande camena: usp. *Prima dicte mihi, summa dicende Camena*, Hor. Ep. 1, 1 **44** Virtutum... pergens: usp. 2, 27

VI.

Posljednja i najkraća pjesma od svega dva stiha. Njome Mužić iskazuje veliku počast rodu Lucićevih nazivajući ih svojim dosadašnjim zaštitnicima i zazivajući Božji blagoslov da takvima ostanu i ubuduće. Sigurno je kako se tu radi o nekoj vrsti šticieničkog odnosa slavne i moćne trogirске obitelji prema ovom Šibenčaninu. U zborniku, inače, nailazimo na značajan broj pjesmama posvećenih pojedinim članovima obitelji Lucić, ponajviše Petru. Zacijelo je to bio motiv više za Petra i Ivana Lucića da se upravo njih dvojica pobrinu oko zapisivanja tih i ostalih pjesama u jedinstven zbornik. Obitelj Lucić bila je, dakle, jedna od najuglednijih obitelji u srednjovjekovnome Trogiru, a u izvorima se učestalije spominju od XIII. stoljeća. Posebno se ističu u XIV. stoljeću kada obavljaju vodeće službe u gradskoj upravi. Zasiurno

najpoznatiji potomak ove obitelji jest gore spomenuti Ivan Lucić, povjesničar, rođen 1604. godine u Trogiru. Njegovo najznačajnije djelo *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex* slovi kao prvo djelo hrvatske historiografije.

INDEX LOCORUM

- Anthol. Lat.* 1, 16, 50: 1, 1
Anthol. Lat. 1, 16, 77: 1, 1
Anthol. Lat. 1, 390, 7: 5, 12
Anthol. Lat. 1, 664, 8: 2, 17
Anthol. Lat. 1, 672, 7 : 2, 2
Anthol. Lat. 1, 719, 51: 5, 31
Anthol. Lat. 1, 719, 60: 1, 1
Anthol. Lat. 1, 767, 10: 3, 5
Anthol. Lat. 1, 941, 21: 5, 37
Anthol. Lat. 2, 958, 3: 5, 33
Anthol. Lat. 2, 995, 22: 2, 12-13
Anthol. Lat. 2, 1403, 17: 1, 4
Anthol. Lat. 2, 1409, 6: 2, 9
Anthol. Lat. 2, 1943, 6: 4, 10
Anthol. Lat. 2, 1969, 2: 2, 9
Anthol. Lat. 2, 1988, 13: 5, 21
Auson. 9, 1, 22: 2, 13
Avien. Arat. 1, 622: 2, 2
Avit. Carm. app. 11, 33: 1, 9-10
Boeth. Cons. Phil. 3, 9, 1: 5, 16
[Cato] *Columb.* 1, 13: 1, 5
Claud. Carm. 17, 65: 2, 22
Claud. Carm. 28, 25: 2, 2
Coripp. Iohann. 2, 475: 2, 27
Coripp. Iohann. 4, 4, 471: 2, 27
Coripp. Iohann. 8, 7: 5, 26
Coripp. Panegy. Iust. 2, 247: 5, 7
Cypr. Gal. Ies. N. 1, 426: 5, 26
Cypr. Gal. Num. 1, 526: 1, 6
Dam. Epigr. 70, 12: 2, 13
Dracont. Laud. dei. 3, 594: 4, 10
Dracont. Rom. 5, 325: 2, 17
Ennod. Carm. 1, 1, 50: 2, 9
Ennod. Carm. 1, 4, 21: 2, 9
Ennod. Carm. 2, 34, 4: 2, 9
Ennod. Carm. 2, 103: 2, 16
Eug. Tol. Carm. app. 20, 34: 1, 6
Eug. Tol. Carm. app. 49, 15: 1, 1
Germ. Arat. 1, 372: 5, 30
Hor. Ep. 1, 1: 5, 43
Hym. Christ. 102, 2: 2, 14
Hym. Christ. 124, 12: 2, 13
Iuven. Evang. 2, 470: 2, 28
Luc. 1, 263: 5, 6
Luc. 1, 419: 4, 15
Luc. 4, 813: 5, 13
Luc. 8, 174: 5, 30
Luc. 8, 199: 4, 13
Luc. 9, 560: 2, 16
Lucr. 1, 402: 4, 18
Lucr. 3, 884: 5, 33
Lucr. 4, 698: 5, 33
Lucr. 5, 180: 5, 33
Lucr. 5, 1276: 5, 28
Manil. 2, 351: 4, 1
Manil. 5, 30: 5, 28
Mart. 6, 58, 10: 4, 13
Mart. 6, 58, 7: 3, 1
Mart. 10, 29, 1: 5, 18
Mart. Cap. 1, 21, 6: 4, 15
Maxim. El. 4, 32: 4, 4
Optat. Carm. 13, 6: 1, 6

Optat. *Carm.* 13, 11: 1, 6
 Optat. *Carm.* 17, 4: 2, 16
 Optat. *Carm.* 18, 27: 2, 3
 Ov. *F.* 2, 57: 4, 10
 Ov. *Her.* 3, 88: 1, 6
 Ov. *Her.* 4, 65: 3, 1
 Ov. *Her.* 16, 183: 5, 2
 Ov. *Her.* 17, 65: 5, 2
 Ov. *Met.* 1, 170: 1, 11
 Ov. *Met.* 1, 199: 4, 8
 Ov. *Met.* 1, 209: 2, 21
 Ov. *Met.* 2, 663: 2, 27
 Ov. *Met.* 4, 245: 4, 13
 Ov. *Met.* 5, 46: 2, 25
 Ov. *Met.* 5, 298: 3, 3
 Ov. *Met.* 5, 481: 4, 1
 Ov. *Met.* 6, 88: 2, 12
 Ov. *Met.* 6, 466: 2, 16
 Ov. *Met.* 8, 620: 4, 15
 Ov. *Met.* 10, 608: 2, 11
 Ov. *Met.* 11, 287: 5, 28
 Ov. *Met.* 11, 505: 4, 10
 Ov. *Met.* 12, 295: 2, 16
 Ov. *Met.* 15, 318: 4, 18
 Ov. *Pont.* 2, 2, 20: 5, 11
 Ov. *Pont.* 2, 8, 25: 3, 2
 Ov. *Tr.* 1, 1, 37: 5, 28
 Ov. *Tr.* 1, 7, 19: 5, 32
 Ov. *Tr.* 2, 1, 35: 4, 10
 Ov. *Tr.* 3, 3, 66: 5, 32
 Ov. *Tr.* 3, 12, 21: 4, 10
 P. Pell. *Euch.* 1, 444: 2, 6
 P. Petric. *V. Mart.* 3, 82: 5, 17
 P. Petric. *V. Mart.* 5, 365: 4, 12
 P. Petric. *V. Mart.* 6, 28: 1, 12
 Paul. Nol. *Carm.* 27, 22: 5, 34
 Paul. Nol. *Carm.* 31, 446: 2, 6
 Proba *Cen.* praef. 2: 5, 26
 Proba *Cen.* 1, 429: 2, 11
 Prop. 3, 11, 59: 4, 10
 Prop. 3, 15, 1: 5, 32
 Prosp. Aquit. *Epigr.* 10, 1: 2, 12
 Prosp. Aquit. *Epigr.* 35, 1: 5, 28
 Prud. *Peristeph.* 13, 19: 2, 17
 Prud. *Symm.* 2, 251: 1, 3
 Rut. Nam. 1, 93: 2, 1
 Rut. Nam. 1, 413: 2, 12
 Rut. Nam. 2, 2: 2, 16
 Sedul. *Carm. Pasch.* 1, 286: 2, 13
 Sedul. *Carm. Pasch.* 5, 427: 2, 16
 Sid. Ap. *Carm.* 5, 334: 2, 16
 Sil. 3, 144: 2, 1
 Sil. 6, 124: 2, 1
 Sil. 7, 297: 4, 10
 Sil. 7, 664: 4, 7
 Sil. 10, 399: 4, 17
 Sil. 11, 389: 2, 16
 Sil. 13, 282: 2, 14
 Sil. 13. 759: 2, 8
 Stat. *Theb.* 4, 326: 4, 10
 Stat. *Theb.* 5, 267: 1, 1
 Stat. *Theb.* 5, 424: 2, 1
 Stat. *Theb.* 8, 588: 2, 25
 Stat. *Theb.* 9, 101: 2, 21
 Stat. *Theb.* 10, 843: 3, 1
 Stat. *Theb.* 10, 888: 4, 10
 Tert. *Marc.* 4, 45: 1, 2
 Tib. 5, 51: 3, 3

Tib. 10, 30: 1, 6
Val. Fl. 3, 519: 4, 18
Val. Fl. 4, 158: 5, 26
Val. Fl. 4, 577: 4, 18
Val. Fl. 5, 500: 1, 2: 1, 1
Ven. Fort. *Carm.* 1, 5, 17: 5, 17
Ven. Fort. *Carm.* 6, 2, 69: 2, 28
Ven. Fort. *Carm.* 11, 8, 5: 5, 15
Ven. Fort. *Carm. app.* 2, 7: 2, 14
Ven. Fort. *Carm. app.* 27, 6: 2, 14
Ven. Fort. *Sp. app.* 1, 133: 5, 28
Ven. Fort. *V. Mart.* 3, 489: 5, 13
Ven. Fort. *V. Mart.* 4, 231: 2, 11
Ven. Fort. *V. Mart.* 4, 294: 2, 13
Ven. Fort. *V. Mart.* 4, 473: 1, 11
Ven. Fort. *V. Mart.* 4, 591: 4, 3
Verg. *Aen.* 1, 429: 2, 1
Verg. *Aen.* 1, 588: 1, 1
Verg. *Aen.* 2, 448: 2, 1
Verg. *Aen.* 2, 590: 1, 1
Verg. *Aen.* 3, 119: 2, 2
Verg. *Buc.* 4, 52: 5, 31
Verg. *Georg.* 4, 98: 5, 17

OSVRT

1.

U uvodu je naznačeno kako je kod humanističkih pisaca bio čest običaj da u vlastite tekstove uvrste veći ili manji broj izraza i jezičnih sklopova koje su u prošlosti već bili upotrijebili njihovi prethodnici i književni uzori, bilo kršćanski, bilo poganski. Danas bismo jednu takvu praksu možda mogli nazvati plagiranjem, no onodobno se poimanje književnosti vrlo blagonaklono odnosilo spram takvih pojava te se, štoviše, smatralo da je djelo utoliko vrijednije ukoliko je bogatije takvim nekakvim dodacima. Težnja da se pokažu učenima očito je novovjekovnim piscima bila glavni motiv da u tom smislu obogate svoj tekst, no često su to bili i praktični razlozi, pogotovo za pjesnike, koji su u borbi sa zahtjevima metra znali tu i tamo posegnuti za poznatim oblicima i konstrukcijama te ih kao gotova rješenja uklapati u stih, najčešće na početak ili kraj. Dakako da jedan takav postupak pritom nije nužno morao biti hotimičan i svjestan.

Analizom Mužićevih pjesama došao sam do određenog broja mjesta za koje postoji veća ili manja sumnja da su na spomenuti način preuzeta iz djela drugih autora. Ona su citirana u komentaru i popisana u pripadajućemu kazalu (*Index locorum*). I premda bi bilo neopravdano vjerovati da su baš sva ta mjesta, pa čak i značajniji njihov dio, zaista primjeri takvoga preuzimanja, a ne u određenoj mjeri puka koincidencija, ipak sam smatrao da ih je, ako ništa drugo, a ono barem poradi metodološke korektnosti potrebno navesti. Teško, naime, da bismo u nekim slučajevima mogli biti toliko sigurni i tvrditi da pjesnik jedno jest, a drugo nije preuzeo. Nije stoga isključeno ni da se neki tragovi, koji se sada možda čine labavima i nepouzdanima, jednom pokažu čvrstim i vjerodostojnima.

Već nam i letimičan pogled na *Index locorum* pokazuje koje bismo to autore mogli označiti glavnim Mužićevim uzorima. Na uvjerljivo prvom mjestu nalazi se Ovidije na kojeg otpada gotovo jedna petina citata. U velikoj su mjeri, nadalje, zastupljeni i pjesnici takozvane *Latinske antologije*, dok je silno zanimljiv visok plasman kršćanina Venancija Fortunata koji s jedanaest takvih reminiscencija, raspoređenih gotovo isključivo u drugoj i petoj pjesmi, drži sigurno treće mjesto. Od antičkih su autora zastupljeniji epičari Silije Italik (8), Vergilije i Stacije (7) te Lukan (6); značajniji udio drži još Lukrecije s četiri citata, dok se dvojice elegičara, Propertija i Tibula, Mužić *sjetio* tek u dva navrata.

Unatoč eventualnim žanrovskim opravdanjima, ipak poprilično iznenađuje skromna participacija Marcijalovih i pogotovo Horacijevih citata u Mužićevim pjesmama, uzmemo li

u obzir da su ta dvojica rimskih pjesnika bili odveć poznati i priznati da bi na jedan takav način bili *ignorirani*. No upravo nam po jedna jasna asocijacija na Marcijala (3, 1) i Horacija (5, 43) zorno pokazuju da brojnost citata ne mora uvijek biti od presudne važnosti kako bismo u tekstu jednoga autora nedvojbeno utvrdili utjecaj drugog. U Mužićevim se pjesmama ustanoviti dade i nemali utjecaj kršćanskih pjesnika među kojima se, uz rečenoga Venancija Fortunata, posebno ističu Klaudijan, Drakoncije, Enodije, Prudencije, Rutilije Namacijan, Optacijan, Paulin iz Nole i Sedulije.

2.

S formalnoga aspekta gledajući, Mužićevu heksametru gotovo ništa ne nedostaje. Pravilno se izmjenjuju dugi i kratki slogovi, raspored cezura koliko je toliko uobičajen, tek je nešto veći nego obično broj spondeja. Sve to, međutim, ni u kojem slučaju ne znači da bismo pjesnikovu stihotvorstvu mogli pridjenuti epitet Ovidijevskoga. Za takvo je što potrebno mnogo više umijeća i osjećaja, a dojam je da se naš pjesnik dobrano namučio već i pri zadovoljenju ovih formalnih mjerila, dok mu za ona umjetnička baš i nije ostalo previše snage, volje i genija.

Jedan od postupaka kojim je Mužić nastojao doskočiti teškoćama sklapanja heksmetra bilo je pribjegavanje raznim i otprije poznatim rješenjima formulaične naravi, o čemu je maločas bilo riječi. Druga pak pojava, koju je teško ne primjetiti već i pri prvom čitanju, a očito je potaknuta ritmičko-metričkim razlozima, jest neuobičajeno učestala poraba padežnih oblika (najčešće ablativa) proširenih enklitičnom kopulativnom konjunkcijom *-que*. Mužić je taj vid rečenične sveze koristio u čak dvadeset dva slučaja (ili u prosjeku svakih pet stihova) i gotovo mu podredio sve ostale sastavne veznike zajedno. Takvi su oblici posebno dominantni u prvoj pjesmi. Prilagođavanje je heksametru, nadalje, vjerojatno rezultiralo i oblicima poput *perplacide* (4, 10) i *perpulchra* (5, 5), kakvih kod latinskih autora u pravilu ne nalazimo, kao i mnogim primjerima čudnoga poretka riječi, ako se o tome uopće može govoriti kad je poezija u pitanju. Recimo i to da si je Mužić bitno olakšao posao već time što gotovo da i nije dolazio u napast posezati za grčkim riječima (imenima), svjestan valjda da je i najboljima među onodobnim pjesnicima prozodija takvih riječi znala biti kamenom spoticanja.

3.

Mužićev je latinski prilično jednostavan po pitanju vokabulara i krajnje ekskluzivan s aspekta morfologije i sintakse. Pritom je bitno istaknuti kako razloge za takvo stanje valja u prvome redu tražiti u spominjanim metričkim izazovima, a ne u siromaštvu autorova leksika

ili nedostatnoj svijesti o mogućnostima tvorbe oblika te povezivanja istih u elegantne latinske rečenice. Da je Mužić pisao u prozi, zacijelo bi do pravog izražaja došlo njegovo poznavanje i nešto manje banalnih, da ne kažem egzotičnijih riječi, kao i složenih rečeničnih perioda. Ovako su, međutim, pjesnikova nastojanja da sastavi čim bolji heksametar dovela do toga da mu je sam tekst, iako imun od pogrešaka u deklinaciji, rodu i konjugaciji, pretrpio značajne estetske potrebe zapavši u kolotečinu višestruko ponavljanih i lako predvidljivih rješenja.

Da je tomu tako pokazat će neki ogledni primjeri: oblici riječi *aeuum* pojavljuju se čak pet puta i to uvijek na kraju stiha; oblike *fulgore* i *refulgens* nalazimo po dva puta, k tomu još oblike *fulsit* i *refulsit*; pridjev *egregius* koristi se, baš kao i imenica *ingenium*, u tri navrata, isključivo u ablativu. Mužić je i inače izuzetno privržen tomu padežu, tako da je gotovo nemoguće pronaći stih a da u njemu nema makar jednog ablativa. Posebnu pak pažnju izaziva hiperinflacija ablativa obzira. Otuda i gornja opaska o sintaktičkoj isključivosti s obzirom na to da se u tekstu, koji se baš i ne odlikuje nekom velikom sintaksom, dade pronaći toliko primjera jedne te iste sintaktičke pojave. Evo nekih: *iustitia prorsus nituit pietateque uera; floruit ingenio multaque excelluit arte; moribus egregiis uirtuteque claruit omni; nobilitate pari fulgoreque prorsus eodem; claruit ingeniis, armorum claruit arte.*

Tezu o morfološkoj ekskluzivnosti djelomično možemo potkrijepiti već i na gornjim primjerima, gdje je vidljivo kako pjesnik u deklinaciji preferira ablativ, a u konjugaciji treće lice singulara prefekta na *-ui*. Uvid nam u preostali tekst otkriva da je perfekt ujedno i jedini preterit koji Mužić koristi (uz izuzetak imperfekta *optabat*, 3, 5). Nevjerojatno je, međutim, da se glagol *biti* javlja samo u dva slučaja (5, 33; 5, 37)! Kad je pak riječ o konjunktivima, čime se jednim dijelom vraćamo na problematiku sintakse, njih uopće ne susrećemo u zavisnim rečenicama, nego isključivo u samostalnoj upotrebi kod retoričkih pitanja (*Plura quid enumerem?; Quis manifesta neget? Quis non fateatur et ornet?; Talia quis taceat? Superi quis ad aurea regni / sidera non tollat nullis peritura diebus?*). Zato i ne treba čuditi podatak kako u čitavome tekstu nema ni jednog veznika *cum*, *dum*, *ut*, *si*, *quod* ili *quia*, što dovoljno govori o sintaktičkoj pustoši koja caruje u Mužićevim pjesmama.

4.

Nasuprot navedenim *uvjetovanim* nedostacima u tekstu Mužićevih pjesama, možemo kao pozitivne i, recimo tako, osvježavajuće elemente njegove poezije istaknuti neke manje ili više pristale stilske figure. Njih, doduše, i nema baš previše, ali već i samo njihovo postojanje znatno pridonosi razbijanju kakofonije gdješto nasilu povezanih oblika i daje stihovima jedan plemenitiji karakter. Najbrojnije su one figure koje se temelje na ponavljanju. Tako već na

početku prve pjesme uočavamo anadiplozu (1, 1-2), nekoliko stihova dalje dvostruku anaforu (1, 7-8), a odmah zatim i dvostruki poliptot (1, 9). Još jednu anaforu nalazimo u četvrtoj pjesmi (4, 15-16), dok u zadnjoj (6, 1-2) bilježimo anaforu sjedinjenu s epiforom u simploku. Po jedan primjer ponavljanja nalazi se još u drugoj (2, 7), odnosno četvrtoj pjesmi (4, 5). U petoj pjesmi, nadalje, svjedočimo jednoj simpatičnoj etimološkoj figuri (5, 38), a zanimljivo je navesti i slučaj iz uvodne pjesme, gdje pjesnik u razmaku od samo nekoliko stihova rabi dvije složenice (*Christicola* i *caelicola*) kod kojih njihov zajednički korijen pokazuje fine semantičke nijanse. Što se pak figura konstrukcije tiče, naš je pjesnik naprosto *zaljubljen* u retoričko pitanje te poseže za njim nekoliko puta, napose u predzadnjoj pjesmi (1, 6; 5, 13-14; 5, 19; 5, 29-30), dok od figura misli posebno favorizira antitezu (1, 7-8; 1, 9; 5, 9).

Spomenimo, konačno, jednu stilsku zanačajku Mužičeve poezije koja je svojstvena i mnogim drugim novovjekovnim kršćanskim pjesnicima. Radi se o pojavi supostojanja dviju terminologija, kršćanske i poganske, za božanska bića i sve ostalo što se bogova tiče, pri čemu su oba nazivlja ravnopravna te se naizmjenice isprepleću i interferiraju. Tako će Mužić na jednome mjestu reći *magnus Tonans*, na drugom pak *rex Olympi*, a na trećem jednostavno – *Deus*. Pjesnik se, međutim, ne zadržava na tome da svojemu kršćanskom Bogu pridoda poneki epitet iz antičke mitologije, nego pače spominje čitav niz bogova poput Apolona, Marsa ili Minerve (na jednom mjestu Palada), a često jednostavno kaže *superi*, što može značiti i višnji bogovi, ali i sveci. Jednom se prilikom čak niti ne navodi konkretno ime, nego se zgodnom sintagmom opisno daje naslutiti o kome se radi (*lanificae sorores*, 3, 1). Dakako da je ovakvo koketiranje s poganskim religioznim simbolima potaknuto isključivo stilskim motivima, kako bi tekst čim više odisao starinom. Kad već govorimo o imenima iz antičke mitologije, recimo da se kod Mužića, izuzev bogova i božanstava, gotovo i ne spominju ostali znameniti drevni likovi. Iznimku čini tek asocijacija na trojanskoga junaka Nestora u pjesmi posvećenoj Petru Divniću (3, 5).

ZAKLJUČAK

Latinske pjesme Frane Mužića sačuvane u zborniku *Varia dalmatica* pokazuju mnogo zajedničkoga s prigodničarskim pjesmama kakve su imale prevlast među pjesničkim vrstama toga vremena. Zato pri svakoj kritici, bila ona pozitivna ili negativna, valja imati na umu da su upravo zakonitosti žanra bile te koje su, navodeći pjesnika da im *žrtvuje* jedan dio svojega *umjetničkog suvereniteta*, u velikoj mjeri određivale kako će pjesma na kraju izgledati. Ipak, i unutar tako čvrsto postavljenih okvira mogao je i morao doći do izražaja pjesnički dar koji, na kraju krajeva, unosi u pjesmu onaj odlučujući faktor po kojem se ona u percepciji čitatelja čini ovakvom ili onakvom.

U Mužićevu slučaju žanrovskim su se ograničavajućim elementima pridružili i oni metrički, tako da je naš pjesnik dospio u velika iskušenja nastojeći pomiriti rečene formalne zahtjeve sa zacijelo prisutnim osobnim potrebama za estetski lijepim i skladnim. Dakako da je tu bio nužan svojevrsni kompromis, a o pjesnikovu je umijeću ponajviše ovisilo koliko će taj kompromis na samim pjesmama ostaviti traga. Na Mužićevim je zaista i ostavio, ali ne u tolikoj mjeri da bismo ih, bez obzira sve objektivne nedostatke, proglasili lošima.

Njegove su pjesme, istina, uniformirane, ali takve valjda i moraju biti. Valjda su kod te vrste pjesništva nužni i dugotrajni, često isprazni nizovi pohvala i žalopojki kod kojih se ne može baš uvijek naslutiti potpun emocionalni angažman pjesnikov. Pa opet, čak i takvi stihovi sa svojim umjetno dosadnim i nepogrešivo stalnim rasporedom riječi omogućuju snažan ritmički efekt. Možda bismo, nadalje, Mužićevim pjesmama mogli zamjeriti to što ne sadrže skoro nikakvih realija, nikakvih konkretnih podataka o adresatima, dok s druge strane pružaju slabu kompenzaciju u vidu pojačanoga lirskog doživljaja. To bi moglo biti i glavnom značajkom ovih stihova: da su se našli pomalo izgubljeni u težnji da budu što dalje od epskoga, ali zato nimalo bliže lirskomu.

Na kraju se nameće pitanje koliko ove pjesme zaista vrijede i zaslužuje li njihov autor da se o njemu govori kao o spomena vrijednome hrvatskom pjesniku latinistu ili tek kao o čovjeku koji je tu i tamo u toplim šibenskim noćima kratio vrijeme pišući latinske stihove. Takvoga se odgovora sam ne usudim ponuditi. Siguran sam, međutim, kako su ovaj pjesnik i njegove preko četiri stoljeća stare pjesme zavrijedili da im se barem u obliku jednog ovakvog rada posveti dužna pažnja te ih se na taj način otrgne naručju zaborava.

BIBLIOGRAFIJA

1. ANDREIS, Pavao, *Povijest grada Trogira I*, Split, 1977.
2. BOGIŠIĆ, Rafo, “Hrvatski latinisti 16. stoljeća”, *Mogućnosti*, 3-4, Split, 1992.
3. HUYGENS, R.B.C., *Ars edendi – A practical introduction to editing medieval Latin texts*, Turnhout, 2000.
4. KOLUMBIĆ, Nikica, “Rukopisni trogirski zbornik latinskih pjesama nastalih od kraja XV do početka XVII stoljeća”, *Mogućnosti*, 10-11, Split, 1980.
5. *Μεγάλη ἢ Ἑλληνικῶ ἢ Ἐγκυκλοπαιδεία XV*, Atena, 1931.
6. NOVAK, Marina, “Plemićka obitelj Michieli Vitturi u Kaštel Lukšiću”, *Kaštelanski zbornik*, 6, Kaštela, 1999.
7. STOŠIĆ, Krsto, *Galerija uglednih Šibenčana*, Šibenik, 1936.
8. ZENIĆ, Milivoj, *U pohvalu od grada Šibenika*, Šibenik, 2002.